

Mėgėjiškai bėgiojantys vyrai ir atletiškosios tapatybės konstravimas maratono lauke

Karolis Bareckas

Vytauto Didžiojo universiteto Sociologijos katedra
Department of Sociology at Vytautas Magnus University
karolis.bareckas@gmail.com
<https://ror.org/04y7eh037>

Santrauka. Pasitelkiant Bourdieu lauko, kapitalo ir *habitus* sampratas, straipsnyje analizuojamos mėgėjiškai bėgiojančių vyrų atletiškosios tapatybės konstravimo patirtys. Remiantis 8 pusiau struktūruotais interviu atskleidžiami motyvai, atvedantys vyrus į bėgimo lauką, kūno sampratos kaita ir lyties vaidmuo atletiškosios tapatybės formavimuisi. Bėgimas mėgėjiškai sportuojantiems vyrams tampa svarbia savęs pažinimo, disciplinos ir socialinio pripažinimo priemone. Maratono bėgikai pasižymi panašia profesionalėjimo trajektorija: pirminius su bėgimo pradžia siejamus tikslus, kaip antai sveikata ar gera savijauta, pakeičia noras varžytis, konkuruoti ir patikrinti savo galimybių ribas. Varžyboms besiruošiantys asmenys nuolat balansuoja tarp pozityvios ir negatyvios kūno patirties – bėgikui patyrus traumą atletiškoji tapatybė gali suežėti, o pats sportininkas patirti sunkių emocinių išgyvenimų. Kūno transformacija, kurią patiria bėgikas, tampa neatsiejama tapatybės dalimi, padedanti vyrams kurti savęs versiją, atitinkančią šiuolaikinio vyriškumo normas. Atletiškas kūnas veikia kaip simbolinis kapitalas, stiprinantis vyriškąją tapatybę ir padedantis įsitvirtinti bėgimo lauke.

Pagrindiniai žodžiai: sporto sociologija, bėgimo laukas, maratonas, kūno sociologija, vyriškoji tapatybė.

Amateur Male Runners and the Construction of Athletic Identity in the Marathon Field

Abstract. Drawing on Bourdieu's concepts of field, capital, and habitus, this article examines the construction of athletic identity among amateur male runners. Based on eight semi-structured interviews, it highlights the motivations that lead men into the field of running, shifts in body perception, and the role of gender in identity formation. Running emerges as a crucial means of self-discovery, discipline, and social recognition. Marathon runners often follow a shared trajectory of professionalization: initial goals linked to health and well-being gradually give way to the pursuit of competition, rivalry, and testing of personal limits. Preparing for a marathon involves navigating between positive and negative bodily experiences; when injury occurs, athletic identity may fracture, provoking intense emotional struggles. The article argues that bodily transformation becomes inseparable from identity, enabling men to construct versions of themselves that resonate with contemporary norms of masculinity. The athletic body operates as symbolic capital, reinforcing masculine identity and securing one's position within the field of running.

Keywords: sociology of sports, running field, marathon, sociology of the body, masculinity.

Received: 12/05/2025. Accepted: 26/08/2025.

Copyright © 2024 Karolis Bareckas. Published by Vilnius University Press. This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution Licence, which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

Ivadas

Stabiliai gausėjančios bėgikų gretos tiek Lietuvoje, tiek visame pasaulyje rodo, jog tai nėra tik vienadienis reiškiny¹. Bėgimas iki XX a. aštunto dešimtmečio buvo profesionalių atletų užsiėmimas (Haberman 2017), tačiau ilgainiui bėgimo renginiuose ėmė smarkiai daugėti įvairaus pajėgumo mėgėjų, kuriems svarbesnis yra pats maratono įveikimo faktas ir simbolinis kapitalas, kurį tas faktas teikia, o ne rezultatas. Šį teiginį patvirtina ir pastaraisiais dešimtmečiais smarkiai pailgėjęs vidutinis maratono įveikimo laikas (Carney 2023).

Moderniojoje bėgimo istorijoje tyrinėtojai skiria du lūžio taškus: XX a. septintas dešimtmetis, kai vidutinių ir aukštesnių pajamų šalyse žmonės pradeda bėgioti, dažniausiai tuo užsiėmami vieni, ir XX a. pabaigą–XXI a. pradžią, kai smarkiai padidėja bėgiojančių asmenų skaičius ir žmonės masiškai ima dalyvauti bėgimo renginiuose (Nilson et al. 2019). Pirmasis bėgimo bumai siejamas išimtinai su vyrais, o antrasis savotiškai demokratizavo bėgimą, nes bėgioti ir dalyvauti varžybose ėmė vis daugiau skirtingo amžiaus, lyties, išsilavinimo, rasės ar pajamų asmenų. Pirmasis bėgimo bumai apima tik Vakarų visuomenes, antrasis jau daugiau šalių – pirmiausia besivystančias Azijos ir Europos šalis.

Siekiant atskleisti mėgėjiško bėgimo ypatumus, straipsnyje pasitelkiamos Pierre'o Bourdieu kapitalo, lauko ir *habitus* sąvokos. Motyvacija pasirinkti tam tikrą sportą, Bourdieu (1984) manymu, nėra atsitiktinė ir priklauso nuo to, kokiai socialinei klasei priskirtinas individas. Šiuolaikiniai tyrimai patvirtina, jog didesnė dalis bėgikų – išsilavinę, dirbantys vyrai, gaunantys didesnes pajamas (Nilson et al. 2019). Bourdieu teorija siūlo paaiškinimą, kodėl aukštesnės klasės renkasi individualius sportus – nes taip individai gali kontroliuoti, kiek savęs jie nori investuoti į sportą bei užsiimti fizine veikla ir vyresniame amžiuje (Stempel 2018). Bourdieu taip pat pabrėžia, kad individualios sporto šakos leidžia jomis užsiimti vienumoje, taip išvengiant bet kokio tiesioginio varžymosi (Bourdieu 1984). Visgi didelis bėgimo renginiuose dalyvaujančių žmonių skaičius ir didžiulė aplink šį sportą susikūrusi industrija rodo, jog dauguma renkasi bėgimą ne dėl sveikatos, o dėl simbolinio kapitalo, kurį ši veikla atneša. Pasak Michaelio Atkinsono (2008), vidurinė klasė metasi į ištvermės sporto šakas iš nuobodulio, socialinės izoliacijos ir noro atmesti konservatyvias savo socialinės klasės vertybes, t. y. tam tikrą gyvenimo būdą, normų ir lūkesčių rinkinį. Bet sykiu šiame lauke jie atranda galimybę savo laisvalaikiui taikyti tuos pačius normatyvinius lūkesčius kaip ir savo karjerai: investuoti į save, nuolat tobulėti ir siekti rezultato.

Robertas Stebbinsas (1992) skirsto laisvalaikį į „rimtą“ ir „nerimtą“. „Rimtam“ laisvalaikiui būdingas sistemiškumas ir nuolatinės pastangos. Maratono ir ilgų distancijų bėgikams ši veikla ir yra „rimtas“ laisvalaikis, kuris reikalauja alinančių treniruočių ir savo gyvenimo būdo

¹ 2015 m. nors vieną visą maratoną (42 km 195 m) iš viso įveikė 831 lietuvis (112 moterų ir 719 vyrų). 2023-iaisiais – 1620 lietuvių (299 moterys ir 1321 vyras), o 2024-iaisiais – 2071 lietuvis (414 moterų ir 1657 vyrai) (maratonai.lt). Didžiausiame Lietuvos bėgimo renginyje, Vilniaus maratone, 2004 m. maratono distanciją bėgo 146 dalyviai iš Lietuvos, 2017 m. – 417, 2023 m. – 649, o 2024 m. – 819 (Lietuvos bėgimo mėgėjų asociacija).

koregavimo. Didelių rezultatų nesiekiančių rekreacinių bėgikų laisvalaikį galima vadinti „nerimtu“ – bėgimas nėra tai, aplink ką konstruojama jų socialinė tapatybė, ir paprastai užima ne tokią reikšmingą vietą jų gyvenimuose. „Rimti“ bėgikai kaupia kultūrinį, socialinį ir simbolinį kapitalą, norėdami kuo daugiau pasiekti bėgimo lauke.

Pasak Bourdieu (1984), *habitus* pastūmėja individą į tam tikras veiklas, kuriose jis atranda bendraminčių. Bėgikams skirti tyrimai pabrėžia bėgimų klubų svarbą: ten vyksta ne tik bendravimas su kitais, bet ir mokymasis – individas perima tam tikrą elgesį, aprangos stilių, žargoną (Shipway et al. 2013). Buvimas klubo dalimi individui ne tik suteikia bendrystės jausmą ir padeda vystyti bėgiko tapatybę, bet ir leidžia kaupti įvairias kapitalo formas, taip gerinant savo pozicijas bėgimo lauke. Buvimas bėgimo lauke keičia santykį su savimi, savo kūnu, šeima ir draugais bei atveria naujus horizontus: atsiranda nauji socialiniai ryšiai, susiformuoja anksčiau neegzistavę įpročiai, dalyvaujama varžybose, sekamos bėgimo pasaulio naujienos. Straipsnyje analizuojama, kur yra ta riba, kai individas iš rekreacinio bėgiko, sportuojančio savo malonumui, žengia toliau ir ima bėgioti ilgas distancijas, rimtai treniruotis ir dalyvauti varžybose – kartu keičiantis jo disponuojamo kapitalo sudėčiai. Bourdieu teorija atveria galimybę įvesti *sportinio kapitalo* sąvoką (Nielsen et al. 2012), kuri paaiškina, kaip bėgikai mėgėjai užima tam tikrą poziciją bėgimo lauke, konstruodami atletiškąją tapatybę.

Pirmame skyriuje, pasitelkiant Bourdieu teorinę prieigą, aptariu, kaip skirtingų rūšių kapitalas padeda individui veikti sporto lauke ir išreikšti savo klasės *habitus*. Antrame skyriuje aptariu veiksnius, lemiančius atletiškosios tapatybės formavimąsi, ir analizuoju, kaip ta tapatybė kinta. Trečiajame skyriuje pristatau bėgikams mėgėjams skirto kokybinio tyrimo rezultatus ir analizuoju, kas būdinga maratonui besitreniruojantiems vyrams.

Maratonas kaip simbolinis kapitalas

Nors sporto pasaulį galima vadinti autonomiška erdve, turinčia savo taisykles, vertybes ir normas, tačiau jis priklauso nuo platesnės socialinės struktūros ir susipynęs su kitomis vartojimo praktikomis, individų įpročiais ir pasirinkimais (Bourdieu 1988). Norint paaiškinti, kaip tas sporto pasaulis funkcionuoja ir nuo ko priklauso individų elgesys bei konkretaus sporto pasirinkimas, verta atsisirgti į lauko, kapitalo ir *habitus* sąvokas.

Bourdieu teorijoje laukas yra tam tikra socialiai struktūruota erdvė, kurioje individai varžosi dėl įtakos (Bourdieu 1977). Laukas nėra statiškas, jis visuomet kinta. Pavyzdžiui, bėgimas XIX a. buvo egzotiška ir mažai kam įdomi veikla. Tuo metu bėgimas buvo ne tiek sportas, kiek pramoga žiūrovui, kai buvo galima statyti pinigų už patinkantį bėgiką ir tikėtis išlošti (Jackson 2022). Visgi XX a. bėgimas tapo vienu populiariausių sportų pasaulyje. Taigi laukas visada priklauso nuo konkretaus laikmečio ir visuomenės, apie kurią kalbame (Bourdieu 1993).

Norėdamas kokiame nors lauke įgyti pranašumą prieš kitus to lauko dalyvius, individas turi disponuoti tam tikru kapitalu. Sportinis kapitalas gali būti traktuojamas kaip kultūrinio kapitalo, kuris pasireiškia įgūdžiais, patirtimi ir žiniomis, atmaina (Nielsen et al. 2012). Treniruotas bėgikas turės daugiau sportinio kapitalo, t. y. žinių, kaip tinkamai susiplanuoti treniruočių programą, ir gebės sėkmingiau dalyvauti varžybose nei ką tik bėgioti pradėjęs

asmuo. Ilgametė patirtis treniruotajam taip pat leis geriau rūpintis savo kūnu, išvengti persitreniravimo ir greičiau atsigauti. Norint užsiimti sportu, reikia turėti laisvo laiko, kurį galima laikyti ekonominio kapitalo forma (Gross 2020). Nors bėgimas iš pažiūros gali atrodyti kaip daug finansinių išteklių nereikalaujanti veikla, visgi bėgikui „profesionalėjant“, ši veikla ima reikalauti nemažai piniginių investicijų. Taip sportinis kapitalas artimai susijęs su ekonominiu kapitalu ir lemia bėgiojančio asmens sėkmę bėgimo lauke.

Pasak Bourdieu, kapitalo rūšių vertė priklauso nuo konkretaus lauko, kuriame galima panaudoti tam tikras kompetencijas. Kapitalas leidžia jo savininkui sėkmingiau konkuruoti lauke ir įveikti tuos individus, kurie disponuoja mažesniu kapitalu (Bourdieu and Wacquant 2003). Individų veikimą lauke Bourdieu apibūdina vartodamas žaidimo metaforą. Prieš žaidimą kiekvienas žaidėjas turi tam tikrą žetonų kiekį, kuris atspindi jo disponuojamo kapitalo dydį ir sudėtį, o paties žaidimo metu – atlieka įvairius ėjimus, kad laimėtų. Jei individas neturi tam tikro kapitalo ar turi jo mažai, jis marginalizuojamas arba išstumiamas iš to lauko. Taigi Bourdieu laiko kapitalą būtina sąlyga, norint veikti lauke ir konkuruoti su kitais to lauko dalyviais.

Sporto lauke individai įvertina turimus išteklius dalyvauti tame lauke ir galimus pranašumus, pavyzdžiui, pagerėjusią sveikatą, išvaizdą ar raumeningą kūną. Visgi Bourdieu pabrėžia, jog skirtingos klasės skirtingai traktuoja pranašumus, kurių tikimasi kultivuojant kokią nors sportą, pavyzdžiui, liekną kūną, eleganciją, ryškius raumenis, sveikatą ar galimybę atsipalaiduoti (Bourdieu 1984). Rinkdamosi konkretų sportą skirtingos socialinės klasės išreiškia savo klasinę tapatybę, t. y. tos klasės *habitus*, ir leidžia išpildyti tai klasei keliamus lūkesčius. Kadangi bėgikai mėgėjai dažniausiai priklauso vidurinei klasei (Nilson et al. 2019; Sui and Yang 2023), galima teigti, kad bėgimas tapo viena iš šios klasinės tapatybės išraiškos formų. Su bėgimu siejami kūno pasikeitimai, nauji socialiniai ryšiai ir orientacija į rezultatą ganėtina tiksliai atspindi vidurinės klasės *habitus*. Būtent *habitus*, Bourdieu manymu, lemia įvairius individo gyvenimo būdo pasirinkimus: nuo skaitomų knygų iki sporto (Bourdieu 1984). Kartu *habitus* neatsiejamas nuo klasės, rasės ir lyties patirčių, jis lemia, kaip individas save išreiškia pasaulyje (Noble and Watkins 2003).

Priklausydamas bėgimo laukui, individas išsiugdo tam tikrą žinojimą apie šios sporto šakos specifiką, susiformuoja tam tikrus įpročius ir konstruoja socialinę tapatybę. Bėgiko socialinė klasė, lytis ir išsilavinimas taip pat prisideda konstruojant atleto *habitus*. Bourdieu savo studijoje *La Distinction* fragmentiškai užsimena apie bėgimą kaip asketišką vidurinės ir dominuojančios klasių užsiėmimą, pabrėždamas orientaciją į išvaizdą ir sveikatą (Bourdieu 1984; 211–212). Tiesa, jis daro skirtį tarp bėgimo kaip sporto, kai siekiama konkuruoti, ir lėto bėgimo, kuris labiau suvokiamas kaip mažo intensyvumo fizinė veikla, nesiekiant konkuruoti. Bourdieu aptaria būtent pastarąjį, nes, jo teigimu, jis labiau atspindi valdančios klasės etinius ir estetinius pasirinkimus, kurie apibrėžia tos klasės aristokratišką asketizmą (ten pat; 212). Bourdieu pažymi, jog metams bėgant fizinį darbą dirbantys asmenys sportu ima užsiimti mažiau, o dominuojančiose klasėse – atvirkščiai – reguliariai sportuojančių asmenų daugėja. Taip nutinka dėl to, kad dominuojančioms klasėms priskiriami asmenys pirmiausia sportuoja dėl sporto suteikiamos fizinės naudos.

Individualios sporto šakos labiau atitinka dominuojančios klasės tapatybę, nes siekiama išvengti smurto ir fizinio kontakto. Dėl šios priežasties darbininkų klasė siejama su kontaktiniais sportais – boksu, imtynėmis, regbiu ar futbolu, o valdančioji klasė su sporto šakomis, kuriose daugiau estetikos ir išlaikomas atstumas – golfu, tenisu ar slidinėjimu. Bourdieu teorijoje individo santykis su jo kūnu yra pagrindinis veiksnys, lemiantis jo pasirinkimus sporto lauke (Bourdieu 1988). Kadangi į sportą investuojama daug laiko ir pinigų, maratono įveikimo faktas tampa ir simboliniu kapitalu, neatsiejamu nuo socialinio statuso ir prestižo (Atkinson 2008). Norėdamas paaiškinti klasinius skirtumus, Bourdieu brėžia skirtį tarp brangių ir mąstymo įgūdžių reikalaujančių sporto šakų (golfo, buriavimo, jodinėjimo ir teniso) ir pigių (vaikščiojimo, žygiavimo, bėgimo, važinėjimo dviračiu ir alpinizmo) (Bourdieu 1984; 216). Jo manymu, privilegijuotų klasių atstovai trokšta naujų įspūdžių ar tokių erdvių, kurios būtų skirtos tik jiems. Šiuos impulsus juose skatina noras išsiskirti, atsiriboti nuo žemesnių klasių atstovų ir išreikšti savo klasinę tapatybę. Visgi mėgėjiškas sportas tik pačioje pradžioje gali pasirodyti pigus, siekiant sportinių tikslų – kaina išauga. Taigi toks skirstymas jau nevysiškai atspindi šiuolaikinę mėgėjiško sporto kultūrą, kuri tapo itin „profesionali“ ir neatsiejama nuo vartotojiškumo.

Atletiškosios tapatybės formavimasis

Tyrėjai išskiria keletą motyvų, kodėl žmonės nusprendžia ateiti į bėgimo lauką: 1) buvimas kartu su panašiais į save žmonėmis ir socialinių poreikių tenkinimas; 2) pripažinimas, sulaukiamas iš kitų bėgikų, šeimos ar draugų; 3) galimybė varžytis su kitais bėgikais; 4) asmeninių tikslų siekimas ir pasitenkinimas juos pasiekus; 5) savivertė, kuri auga kartu su bėgiojančio asmens rezultatų augimu; 6) kūno ir psichologinė sveikata, noras atitikti tam tikrus visuomenėje vyraujančius kūno standartus (Kazimierczak et al. 2019). Sportuojantys asmenys turi susiformavusį sportinį identitetą, t. y. kiek individas tapatinasi su sportininko socialiniu vaidmeniu (Karanauskienė ir kt. 2004). Tiek bėgikai, tiek kiti sportuojantys asmenys, kuriems sportas yra daugiau nei fizinės formos palaikymas ar neįpareigojantis laisvalaikio užsiėmimas, pasižymi atletiška tapatybe. Toks asmuo save tapatina su tam tikro sporto lauku, tame lauke veikiančiais žmonėmis ir perima to lauko taisykles. Socialinė tapatybė grindžiama subjektyviu individo savęs vertinimu ir nereikalauja kontakto su kitais tos grupės nariais. Taigi dviračiu važinėjantis ir savarankiškai sportuojantis žmogus gali išgyventi kolektyvinę tapatybę su „Tour de France“ dalyvaujančiais atletais (Jones 2017).

Maratonui besiruošiančio bėgiko mėgėjo rutina tampa panaši į profesionalių atletų: keičiasi mityba, miego grafikas, lankomasi pas kineziterapeutus ir masažuotojus, laisvalaikis ir atostogos planuojami atsižvelgiant į bėgimą, perimamas bėgikų žodynas, bėgiuojama su tam tikra apranga ir batais. Kitaip tariant, bėgikas kaupia tam tikras žinias ir formuoja naujus įgūdžius, taip didindamas savo kultūrinį kapitalą. Bourdieu teorijoje (1984) kiekvienas individo pasirinkimas yra simbolis, kuriuo išreiškiama klasinė tapatybė. Pasirinkdami konkrečią sporto šaką individai ne tik išpildo jų socialinei klasei keliamus lūkesčius, bet ir yra priversti varžytis su kitais lauko dalyviais.

Mėgėjiškai bėgiojantiems asmenims ne mažiau svarbus ir buvimas bendruomenės dalimi, ypač priklausymas kokiam nors bėgimo klubui. Naujai atrasta bendruomenė ir jai skiriamas laikas į individo gyvenimą atneša pozityvių dalykų, tačiau tai gali sukelti ir neigiamų padarinių – sutrumpėti laikas kitoms veikloms ir net kilti problemų šeimoje (Lev and Zach 2018). Tyrėjai pripažįsta, kad atletiškąją tapatybę turintys asmenys bėgiodami praplečia savo socialinį ratą, tačiau nukenčia jų bendravimas su nebėgiojančiais draugais ir atletai neretai patiria socialinę izoliaciją (Horton and Mack 2000). Susidaro paradoksas: individas gausina savo socialinį kapitalą, kuris pravartus kuriant atletiškąją tapatybę bėgimo lauke, tačiau tuo pat metu menksta kiti socialiniai saitai. Daugybei rimtai į bėgimą žiūrinčių maratonininkų ši veikla kuria naujas patirtis ir išmėginimus, formuoja socialines interakcijas, leidžia pagerinti savo įvaizdį aplinkinių akyse ir teikia naujų žinių (Robinson et al. 2014).

Nors žmonės pradeda bėgioti dėl įvairių priežasčių, pavyzdžiui, norėdami numesti svorio, įveikti stresą ar palaikyti fizinę formą, vėliau, jau imant siekti bėgiko „karjeros“, tikslai keičiasi. Treniravimasis maratonui ir tam reikalingas atsidavimas gerokai pranoksta pirminius su bėgimo pradžia siejamus tikslus. Svarbiau tampa asmeninių rezultatų gerinimas ar net galimybė užlipti kokiose nors varžybose ant nugalėtojų pakylės (Shipway et al. 2013; 270). Dalyvavimas varžybose yra vienas pagrindinių maratonininko socialinę tapatybę išreiškiančių bruožų. Prie šios tapatybės kūrimo prisideda ir galimybė dalyvauti tame pačiame bėgime su pajėgiausiais šalies ar net pasaulio atletais (Shipway et al. 2013; 271–273). Bėgimas, būdamas viena iš nedaugelio sporto šakų, kur mėgėjai gali varžytis su profesionalais, užima išskirtinę vietą sporto pasaulyje. Daugumoje individualių ir komandinių sporto šakų mėgėjai ir profesionalai itin griežtai atskiriami. Taigi nors pradedantieji bėgikai stokoja kultūrinio kapitalo, bėgimo lauko specifika atveria jiems galimybę varžytis su daugiau kapitalo sukaupusiais lauko dalyviais. Visgi net ir nedideli pasiekimai bėgimo lauke gali būti lengvai konvertuojami į simbolinį kapitalą už lauko ribų.

Bėgimas leidžia individams užpildyti tam tikrą tapatybės vakuumą ir siekti jiems svarbaus tikslo: tiesiog finišuoti varžybose, pasiekti tam tikrą laiką ar net laimėti (Cubizolles et al. 2018). Varžybose pradedantieji bėgikai turi šansą būti tarp patyrusių bėgikų, o tai stiprina bendruomeniškumo jausmą. Nemažai bėgikų varžybų patirtį apibūdina kaip euforišką, tai įrodo, kokią svarbią vietą jų gyvenime ši veikla užima (Shipway et al. 2013; 272). Ši euforija kyla dėl to, kad bėgimo varžybose daug nežinomybės: neaišku, kaip varžybų dieną jausis kūnas, ar bus kokių nors skausmų, ar pavyks palaikyti planuojamą tempą. Sujungus šias kūniškas patirtis su ilgais treniruočių mėnesiais finišo linijos kirtimas tampa emociniu įvykiu, kuris sukuria bendrystę su kitais varžybų dalyviais.

Bėgimo socialinį pasaulį galima suskirstyti į keturias kategorijas: a) pašaliečiai (nebėgiojantys asmenys, užsiimančys kitomis aktyviomis veiklomis); b) atsitiktiniai dalyviai (turintys šioک toki supratimą apie bėgimą, bėgiojantys nereguliariai, labiau dėl sveikatos ar formos palaikymo); c) reguliarius arba rekreaciniai bėgikai (bėgimas jiems dažnu atveju tėra kitas veiklas papildantis užsiėmimas); d) patyrę bėgikai (išmanantys bėgikų socialinio pasaulio taisykles, tikėtina, kad priklausantys bėgimo klubui) (Shipway et al. 2013; 261–263). Būtent patyrę bėgikai turi

išvystytą atletiškąją tapatybę, aplink kurią jie konstruoja savo socialinį pasaulį, atsitiktiniais ar rekreaciniais tikslais bėgiojantys dalyviai į bėgimo lauką taip aktyviai nebūna išitraukę. Patyrę bėgikai disponuoja didesniu sportinio kapitalo kiekiu ir dėl to gali užimti geresnę poziciją bėgimo lauke. Pavyzdžiui, pašaliečiai tokiu kapitalu išvis nedisponuoja, todėl bėgimo lauke ir nedalyvauja. Kuo bėgikas labiau patyręs, tuo didesnis jo turimo kapitalo kiekis.

Atletiškąją arba sportininko tapatybę gali pasižymėti tiek profesionalūs sportininkai, tiek mėgėjai, kurie ją sau prisiskiria remdamiesi savo pačių požiūriu ir iš aplinkos gaunama informacija (Karanauskienė ir kt. 2004). Žinoma, tikėtina, kad profesionalių sportininkų ta tapatybė bus išreikšta labiau. Sportininkas mėgėjas dažniausiai turės su sportu nesusijusį darbą, nepretenduos į sporto stipendijas ir gyvenime bus užsiėmęs kitais įsipareigojimais.

Atletiškoji tapatybė yra nuolat kintantis darinys, priklausantis ne tik nuo žmogaus gyvenimo aplinkybių, bet ir sėkmės pasirinktame sporte. Kuo bėgiko pasiekimai tampa didesni, tuo jis stipriau suauga su atletu tapatybe (Rasquinha and Cardinal 2017). Visgi net ir lėti bėgikai pasižymi stipria atletiška tapatybe: jie įdeda daug pastangų į treniruotes ir turi sau kaip nors pateisinti šią veiklą (Horton and Mack 2000). Galbūt jie nesukaupia daug simbolinio kapitalo, tačiau jų žinios ir įgūdžiai leidžia būti šio lauko dalyviais – nors ir mažiau konkurencingais.

Tiek bėgikams mėgėjams, tiek profesionalams kūnas yra centrinė jų atletiškosios tapatybės ašis su visomis iš to kylančiomis teigiamomis ir neigiamomis pasekmėmis. Teigiamomis pasekmėmis galima vadinti stiprų savo tapatybės suvokimą, fizinės galimybės ir gebėjimą įsipareigoti ilgalaikiam tikslui. Visgi bėgikai, kurie turi stipriai išreikštą atletiškąją tapatybę, ištikus traumai, gali patirti nerimą, depresiją, gali sumenkinti jų savivertę (Allen Collinson and Hockey 2007). Kai kasdienybėje nelieta to, aplink ką ilgus metus buvo kuriama tapatybė, atsiveria didžiulė tuštuma. Nustojus treniruoti kūną, jis patiria savotišką šoką, o kartu kyla klausimas, ką veikti su atsiradusiu laisvu laiku. Būtent todėl traumas patyrę bėgikai dažnai griebiasi kitų veiklų, pirmiausia važiavimo dviračiu ar plaukimo, siekdami palaikyti bent kokį nors fizinį aktyvumą ir vėliau lengviau grįžti į sportą. Kitaip tariant, bandoma neprarasti sporto lauke užimamos pozicijos. Kadangi ta pozicija nėra statiška ir visada kinta, esama grėsmės, jog asmuo bus išstumtas iš bėgimo lauko.

Tyrinėjant sportininkų kūno patirtis, ne mažiau svarbi ir skausmo tema. Kadangi bėgimas smarkiai apkrauna kūną, retsykiais pasitaikantys skausmai treniruočių ar varžybų metu būdingi daugumai bėgikų. Jie ne tik linkę bėgti su skausmu, bet skausmas ir tampa bendruomenės narius suartinančiu veiksniu (Shipway et al. 2013; 267). Ilgainiui bėgikų skausmo tolerancijos slenkstis didėja, tačiau gerėja ir savo kūno galimybių ribų pažinimas – imama suprasti, ką koks skausmas reiškia ir kiek jis rizikingas (Emeka and Meijen 2023). Skausmo patirtis bėgikų priimama su tam tikru pasididžiavimu, o geros varžybos tos, kuriose pavyksta įveikti skausmą ir išsekimą, perlipti per save ir pasiekti norimą tikslą. Skausmą bėgikai skirsto į „gerą“ – neišvengiamą, tokį, kurį galima ištverti, ir neturintį ilgalaikių padarinių, ir „blogą“, reiškiantį traumą arba tokį, dėl kurio galima nebaigti varžybų (Hanold 2010). Žinoma, riba tarp šių dviejų skausmo rūšių itin slidi, todėl visada kyla rizika, kad „geras“ skausmas taps „blogu“.

Bourdieu (1984) darbininkų klasės santykį su savo kūnu įvardija kaip instrumentinį, t. y. kūnas jiems pirmiausia yra darbo įrankis, todėl ir sporte jiems svarbu pabrėžti fizinę jėgą. O dominuojančios klasės brutaliai jėgai priešina intelektualinę jėgą ir savikontrolę, kas lemia jų sporto pasirinkimus. Visgi Carlos Stempelis (2018) su tokiu aiškinimu nesutinka, atsigręždamas į XX a. septinto–aštunto dešimtmečio JAV kontekstą, kuriame aukštesnei ir vidurinei klasei priskiriami asmenys ima siekti savirealizacijos ir nori tapti „geriausia savo versija“. Analizuodamas JAV sporto lauką aštuntajame dešimtmetyje Stempelis teigia, jog dominuojančios klasės buvo daug labiau įsitraukusios į visus sportus, įskaitant komandinius, palyginti su vidurine ar darbininkų klase (Stempel 2018; 9–10). Taigi skirtingose visuomenėse klasės *habitus* gali pasireikšti visiškai skirtingai, o kartu skintis individų santykis su kūnu.

Savo tapatybės formavimas atsakant į fizinius iššūkius gali išsivystyti ir į priklausomybę (Gross 2023) – kai norima kuo daugiau užsiimti veikla, kuri suteikia pasitenkinimą ir nesugebama be jos gyventi. Atsiranda priklausomybė nuo skausmo, adrenalino, galimybės nuolat konstruoti savo gyvenimą aplink fizinius iššūkius ir gyventi emociniame pakilime. Kaip ir kiekvienai priklausomybei, bėgimui būdingi ir abstinencijos simptomai. Negalėdami bėgioti sportininkai gali jausti ne tik psichologinius padarinius – nerimą, erzelį ar pyktį, tačiau ir fiziologinius – kai jaučiami tam tikri keisti pojūčiai kūne (ten pat; 655). Tai tik įrodo, jog kūnas ir protas pripranta prie fizinio krūvio, o jo negaudamas visaip bando atkreipti į save dėmesį.

Tyrimai rodo, kad bėgikai dažnai ne tik sportuoja, bet ir dalyvauja varžybose karščiuodami, turėdami širdies problemų ar net patyrę išvaržą. Dažnu atveju – nesilaikydami gydytojų nurodymų leisti kūnui ilsėtis (ten pat; 659). Toks savęs alinimas iš pažiūros galėtų būti siejamas su hegemoniniu vyriškumu ir noru bet kokia kaina įtvirtinti savo vyriškąją tapatybę, tačiau maratono ar ultramaratono bėgikėms moterims tai būdinga ne mažiau nei vyrams. Jos irgi išmoka ignoruoti skausmą ar ligos simptomus, slėpti juos ir kentėti. Berniukai yra nuo mažens mokomi kentėti, ignoruoti skausmą ir būti tvirti (Young et al. 1994), tačiau konstruojant atletiškąją tapatybę moterys perima šias savybes.

Kadangi berniukai ir mergaitės skirtingai socializuojami, akivaizdu, kad jų santykis su sportu bus skirtingas. Vyrų atletiškoji tapatybė paprastai daug stipresnė nei moterų, nes nuo pat mažens jie kreipiami į sportą, o ir visuomenėje moterų sportas sulaukia daug mažiau dėmesio (Karanauskienė ir kt. 2004). „Ilgą laiką sportas kaip socialinė ir kultūrinė sistema palaikė išimtinai vyrų kolektyvinę tapatybę. Jame visada akivaizdžiai buvo išreiškiamas atsiiribojimas nuo visko, kas yra moteriška“ (Karalius 2018; 73). Nors ši nuostata XX a. antroje pusėje pradėjo keistis, tačiau ir šiandien didelis moterų įsitraukimas į sportą neretai laikomas nederančiu su joms keliamais socialiniais lūkesčiais. Kartu vyrai patiria spaudimą atitikti hegemoninio vyriškumo modelį ir išreikšti savo vyriškumą sportinėse veiklose. Su šiuo modeliu siejamos tokios charakterio savybės kaip aukštas rizikos laipsnis, homofobija, pasiaukojimas, seksizmas, mizoginija, skausmo ir traumų priėmimas (Anderson 2008; 261). Ryškiausiai šie bruožai atsiskleidžia komandiniuose sportuose – futbole, beisbole, krepšinyje ir kt., kuriuose kultivuojama tradicinė vyriškoji tapatybė.

Sportas taip pat yra tam tikra hierarchijos kūrimo vieta: nuo mokyklos laikų sporte pasižymintys berniukai sulaukia kitų dėmesio, o tie, kuriems sekasi prasčiau, – marginalizuojami. Smurtas vyrų sporte yra normalizuotas, o tai reiškia, kad dalis berniukų dėl negebėjimo konkuruoti su bendraamžiais kenčia, nepritampa, patiria agresiją (Anderson 2008; 262). Dalis vyrų turi blogų su sportu susijusių prisiminimų, nes vaikystėje buvo verčiami sportuoti arba sportas jiems nesisekdavo (Robertson 2003). Kadangi sportas berniukų gyvenime vaidina svarbų vaidmenį, kai kurie iš jų patiria vidinį konfliktą, nes neatitinka visuotinai priimtų standartų. Sportas šiame kontekste gali būti traktuojamas kaip tam tikras laukas, kuriame nuolat vyksta konfliktai, įtvirtinama hierarchija ir transliuojamos tradicinio vyriškumo normos. Nesportiški vyrai ar silpni vyrai visuomenėje laikomi mažiau vyriškais, ištižusiais ar moteriškais.

Nors komandinis sportas labiausiai atspindi hegemoniško vyriškumo idealus, dalis senstančių vyrų tampa nepajėgūs jame varžytis. Kitaip tariant, jie praranda savo pozicijas lauke ir yra iš jo išstumiami kitų žaidėjų, kurie šitaip užima dominuojančias pozicijas. Individualios sporto šakos, tokios kaip bėgimas – savotiška alternatyva, kur vidutinio amžiaus vyrai gali iš naujo pradėti konstruoti savo vyriškumą (Smith 2000). Vyrus į bėgimą neretai atveda suvokimas, kad jie savo gyvenime pasiekė galimybių ribas. Tai reiškia, kad jie susitaiko su savo karjeros trajektorija, nustoja vaikytis jaunystei būdingų sėkmės iliuzijų. Bėgimas tampa užsiėmimu, kuriame galima iš naujo pajusti sėkmės ir tikslo skonį.

Metodologija

Siekiant atskleisti, kas būdinga ilgų nuotolių bėgikų socialinei tapatybei, kokias transformacijas jie patiria, ir išsamiau susipažinti su šio lauko dalyvių patirtimis, buvo atlikti 8 pusiau struktūruoti interviu su bėgiojančiais Lietuvos vyrais. Tiriamųjų buvo klausima apie jų bėgimo pradžią, motyvaciją sportuoti, iššūkius, kūno pokyčius, bėgimo įtaką jų asmeniniam gyvenimui ir bendruomenės reikšmę.

Pagrindinis kriterijus, taikytas atrenkant dalyvius – bent vienas varžybose įveiktas klasikinis maratonas (42,195 km) ar ilgesnio nuotolio bėgimas. Šis kriterijus leido atsijoti pradedančiuosius, rekreacinius ir sezoninius bėgikus nuo sistemingai besitreniruojančių žmonių, kuriems bėgimas yra „rimtas laisvalaikis“ (Stebbins 1992). Tyrimu siekta atskleisti patirtis tų vyrų, kurie būtų smarkiai įsitraukę į bėgimo lauką, turėtų sukaupę didesnę sportinę kapitalą ir galėtų pasakoti apie savo bėgimo „karjerą“.

Tyrimo dalyviai – bėgikai mėgėjai, ne profesionalai, sportuojantys savo malonumui ir iš šios veiklos negaunantys finansinės naudos, nuo 18 metų. Dauguma jų per savaitę treniruoja 4–7 kartus ir nuolat dalyvauja bėgimo renginiuose.

Kvietimas dalyvauti pirmajame tyrimo etape buvo išplatintas daugiau nei 30 tūkst. narių turinčioje soc. tinklo „Facebook“ grupėje „Bėgimo klubas“. Į šį kvietimą atsiliepė 5 vyrai, su kuriais buvo atlikti interviu. Antruoju etapu su potencialiais tyrimo dalyviais buvo kontaktuojama tiesiogiai „Facebook“. Dalyviai buvo atrinkti pagal savo rezultatus įvairiuose Lietuvoje vykusiuose bėgimo renginiuose, siekiant rasti tuos, kurie nors kartą būtų užlipę ant apdova-

nojimų pakylas ir galėtų papildyti tyrimą naujomis įžvalgomis. Interviu vidutiniškai truko nuo 32 min. iki 45 min.

Iš viso tyrime dalyvavo 8 vyrai nuo 27 iki 42 metų, kurių bėgimo stažas svyruoja nuo 1,5 metų iki 23 metų. Vidutinis tyrimo dalyvių bėgimo stažas – 6,7 metų. Amžiaus vidurkis – 36,3 metų.

Siekiant apsaugoti tyrimo dalyvių anonimiškumą, jų vardai pakeisti. Kadangi Lietuvos bėgimo laukas ganėtinai glaudus ir kai kurie tyrimo dalyviai gali būti žinomi platesniam bėgikui ratui, kai kurios vietos iš jų citatų pašalintos.

Kadangi pats bėgioju ir puikiai pažįstu Lietuvos bėgimo lauką, šios žinios leido užduoti informantams tikslesnius klausimus, pasidalinti savo patirtimi, pakviesti diskusijai ir geriau suprasti įvairius jų pateikiamus pavyzdžius bei įvaizdžius. Mano bėgimo patirtis taip pat leido lengviau užmegzti ryšį su tiriamaisiais, jie pozityviai reagavo į tai, kad ir aš sportuoju. Taigi šia prasme bėgikų socialinės tapatybės formavimosi tyrimas turėjo ir tam tikrą autoetnografijos elementą. Būdamas visiškai pašalietis ir neturėdamas santykio su tiriamu lauku, tyrėjas iš dalies galėtų būti objektyvesnis, tačiau buvimas pačiame lauke leidžia geriau suprasti tiriamųjų patirtis (Woodward 2008).

Tarp mėgėjiškumo ir profesionalumo

Dauguma tyrimo dalyvių bėgimą įvardija kaip galimybę pabūti su savimi, nusikratyti per dieną susidariusios įtampos ir tiesiog atsipalaiduoti. Net keletas informantų paminėjo įvairius skaudžius išgyvenimus ir stresą kaip pagrindinę priežastį, dėl kurios jie pradėjo sportuoti.

Tyrimo metu pasitvirtino pirmiau aptartose studijose atsiskleidusi tendencija, kad bėgimo pradžioje labiau orientuojamasi į tokius tikslus, kuriuos Bourdieu sieja su dominuojančiomis klasėmis: lieknėnis kūnas, fizinės formos palaikymas, streso įveikimas ar geresnė sveikata, tačiau vėliau tikslai pasikeičia – susitelkiama į rezultatą (Shipway et al. 2013). Tai įrodo, kad ilgų distancijų bėgikai arba sportininkai mėgėjai pasižymi panašia „profesionalėjimo“ trajektorija.

Į sporto lauką naujai atėjęs asmuo, Bourdieu (1984; 206) manymu, atranda tam tikrus iš anksto paruoštus pasirinkimus, galimybes, tradicijas, įrangą ir įvairius simbolius. Taigi bėgiko mėgėjo integracija į sporto lauką ir jo vėlesnė tobulėjimo trajektorija nulemta iš anksto. Tyrimo metu labai akivaizdžiai atsiskleidė vyrų profesionalėjimo dinamika, parodanti šios socialinės grupės homogeniškumą.

Azartas pakilo, galvojau, tai 20 km gali, gali gal 25, gal 30, taip ir pradėjau didinti. Tada jau po pusantų metų grubiai be 10 km net nesirengdavau, net neidavau į lauką. (Benas, 35)

Kiti tai gauna to adrenalino šokdami su parašytu arba lenktyninėm mašinom važiuodami, ar su motociklais, o čia užtenka prabėgti. Paskui jau reikia daugiau, daugiau, daugiau ir visą laiką. Kaip mano kolega sakė: „nu, aš nuo 20 [kilometrų] jau nebepavalgau“. (Rimas, 42)

Bourdieu (1984; 79), perimdamas socialinių psichologų naudojamą etikečių klįjavimo teoriją, aiškina, kad tam tikrų objektų ar reiškinių vertė priklauso nuo tam tikrų socialinių požymių, kurie jiems priskiriami. Nors individai mano, jog jie renkasi kažką sąmoningai, šis

procesas, Bourdieu manymu, vyksta nesąmoningai – renkamas tai, kas turi tam tikrą vertę požymių. Sporto šakos pasirinkimas ar didelis išitraukimas į ją taip pat priklauso nuo teigiamų požymių, kuriuos individas jai priskiria.

Kūno galimybėms augant, tyrimo dalyviai nori vis toliau jas tyrinėti ir mesti sau vis didesnius iššūkius. Nepasitenkinama tiesiog gera sportine forma ir puolama į savotišką kraštutinumą, kai iš savęs reikalaujama vis daugiau ir daugiau. Šitas motyvas ryškus tarp visų tyrime kalbintų vyrų, kurie skiria daug laiko treniruotėms, kad bėgtų greičiau ir toliau. Tai ir savotiškas savo vyriškumo įtvirtinimas, siekiant pagrįsti savo fizinį pranašumą ir įrodyti atsidavimą sportui. Kartu jie siekia pagerinti savo pozicijas lauke, didindami savo disponuojamo sportinio kapitalo dydį ir bandydami lygiuotis į labiau patyrusius žaidėjus.

Dauguma tyrime dalyvavusių bėgikų pripažįsta, kad jų sporto pradžia buvo itin mėgėjiška: netinkamai pasirinkta avalynė, netinkama mityba ir dažnos traumos. Visa tai – žinių trūkumo kaina, kai bėgikas dar neturi pakankamai sportinio kapitalo.

Pirmieji metai buvo tikrai sunkūs, nes, kaip sakiau, vartočiau alkoholi ir rūkiau cigaretes, o tai labai apsunkino procesą. Taip pat turėjau atsvario – tuomet svėriau 85 kg. Dabar mano svoris svyruoja – piko metu siekia 66 kg. <...> Be to, iš pradžių nebuvo apsiskaitęs ir nesidomėjau bėgimo literatūra. Tačiau dėl traumų teko pradėti gilintis, nes bėgiodavau su netinkama avalyne – buvau įsigijęs batus iš „Batų kalno“, minkštus „Skechers“, kurie neturėjo tinkamos amortizacijos. Dėl to kentėjo keliai ir nugara, o galiausiai patyriau rimtų traumų – buvo užspaustas nervas, teko daryti dvi mėnesių reabilitaciją su kineziterapijos pratimais. (Vytautas, 39)

Atėjus į bėgimo pasaulį, susiduriama su patyrusiais bėgikais, kurie, net ir būdami gerokai vyresni, rodo gerus rezultatus. Tyrimo dalyviams tampa siekiamybe juos aplenkti, taip nuolat pasisemiant motyvacijos.

Ir čia vyrai, kurie už mane 15–20 metų vyresni, duoda man į kaulus. <...> Tai pradėjau sau statyti tikslus – šį sezoną reikia jį aplenkti. Būdavo taip, kad atrodo, bėgu maksimumu, bet vis tiek neaplenkiu. Tai paskui atsirado tarpiniai tikslai – aplenkti kažkokį kitą bėgiką. Nesvarbu, kad jis ne toks stiprus, bet kai aplenki vieną, tada jau ieškai kito, kurį būtų galima prisivyti. (Vytautas, 39)

Pradžioje individas neišvengiamai disponuoja mažesniu sportiniu kapitalu ir negali iškart užimti tokių pozicijų kaip labiau patyrę to lauko dalyviai. Vadinas, norėdamas pagerinti savo poziciją, jis turi didinti savo kapitalo kiekį. Bėgikui „profesionalėjant“, sportas tampa vis labiau įjautas į individo kasdienybę. Treniruotės ir tikslų siekimas virsta svarbiu laisvalaikio užsiėmimu. Treniruotės neatlikęs asmuo jaučiasi „nevisavertis“, o tai byloja apie nerimą prarasti formą ir neįgyvendinti sau keliamų tikslų.

Jeigu aš šiandien neprabėgu, tai kažkaip nesijauti pilnavertiškai, netgi taip sakyčiau. <...> Turbūt tiesiog tu toliau tą darai, kartais net nepermaštydamas, kodėl taip darai, ir tai tiesiog tampa dalimi kasdienybės. (Valdas, 27)

Aktyviai praeityje sportavę tyrimo dalyviai atskleidė, kad pradėję bėgioti jie iškart pasižymėjo didesne pažanga nei tie bėgikai, kurie iki tol iš viso nesportavo. Šitaip jie transformavo kitose sporto šakose sukauptą sportinį kapitalą į bėgimo lauke cirkuliuojantį kapitalą. Dalis

tyrimo dalyvių praeityje užsiėmė lengvąja atletika, penkiakove ar futbolu, tai leido jiems vėliau daug greičiau tobulėti bėgimo lauke. Bourdieu (1984; 126) teigimu, individas socialinėje erdvėje gali judėti dviem būdais: vertikaliai, t. y. tame pačiame lauke, arba horizontaliai – iš vieno lauko į kitą. Kai individas juda vertikaliai, jis gali lauke įgyti aukštesnę arba žemesnę poziciją, pavyzdžiui, iš sportininko tapti treneriu arba iš mėgėjo – profesionalu. Horizontaliai judėdamas individas savo sukaupią sportinę kapitalą gali pernešti į kitos sporto šakos lauką, o gal apskritai į visiškai kitą sritį.

Jeigu nebūtum vaikystėje sportavęs ir reiktų visiškai nuo nulio pradėti bėgioti, turbūt negalėtum pasiekti tokio greito progreso, nes jau kažkokia bazė buvo. Ir aš matau aplinkui dabar bėgančius žmones, kurie nieko nesportavo anksčiau, tai jų tempas visai kitoks. Jie tiesiog užtrunka, kol susiformuoja tą visą bazę. (Jonas, 29)

Kol bėgikas varžosi mėgėjiškai ir nepretenduoja į prizines vietas, nerimo prieš varžybas patiriama mažiau. Visgi, kai atsiranda reali galimybė varžytis ir laimėti, prieš startą sportininkus kamuoja įtampa. Šis nerimas žymi ir tam tikrą virsmą iš eilinio mėgėjo į patyrusį mėgėją, kuris į varžybas atkeliauja jau su visai kitais tikslais. Įdėdami daug pastangų į šią veiklą, sportininkai, net ir mėgėjai, nori, kad jos atsipirktų ir jiems pavyktų pagerinti savo asmeninius rezultatus. Maždaug pusė visų tyrime dalyvavusių bėgikų yra bent kartą kokiose nors Lietuvoje vykusiose bėgimo varžybose užlipę ant apdovanojimų pakylės. Nors visi jie yra mėgėjai, kuriems bėgimas yra laisvalaikio užsiėmimas, tačiau konkuruodami su kitais mėgėjais jie jau gali įrodyti savo pranašumą. Toks laisvalaikio „profesionalizmas“ puikiai iliustruoja šiuolaikinio, į rezultato siekimą orientuoto žmogaus, kuris siekia efektyvumo ne tik profesinėje srityje, bet ir už darbo ribų, paveikslą.

Net nenori galvoti apie galutinį rezultatą, nes pradėti labai stresuoti, panikuoti ir nesusikoncentruoti į patį bėgimą. Arba pagauni save galvojant: „Kaip čia dabar bėgsiu pirmas?“ ir panašiai. Šiaip psichologiškai tai sunku. Čia irgi reikia labai daug dirbti, sukaupti patirties. Galbūt ta patirtis ateina per visas varžybas, todėl stengiuosi dalyvauti ir mažesnėse varžybose. (Vytautas, 39)

Kai keli sau aukštus tikslus, manau, tai visą laiką daug streso būna, nebūna, kad atsipalaiduotum. Visiškai niekad nebūna. Čia tokia siekiamybė gal, kad kažkiek atsipalaiduotum. (Jonas, 29)

Pasak Bourdieu (1984), individą apibrėžia tai, kokią vietą jis užima žaidime. Tai ganėtinai ryškiai atsispindi ir informantų atsakymuose. Siekdami išlaikyti savo poziciją bėgimo lauke arba ją pagerinti, jie patiria stresą, kuris tampa jų „profesionalėjimo“ etapą lydinčiu reiškiniu. Kadangi sėkmingas dalyvavimas varžybose didina simbolinį bėgikų kapitalą, jie jaučia nerimą dėl nežinomybės, ar pavyks tą kapitalo kiekį padidinti.

Šeima – palaikymo ir konfliktų šaltinis

Bėgimui tapus „rimtu laisvalaikiu“ (Stebbins 1992), sportuojančių asmenų gyvenime atsiranda dilema – kaip suderinti sportui skiriamą laiką su kitais įsipareigojimais. Tyrimo dalyviai tampa nuolat užimti, priversti kasdien laviruoti tarp darbo, sporto, šeimos ir kitų prievolių.

Čia išryškėja šeimos palaikymo svarba, nes prie bėgiojančio asmens rutinos tenka taikytis artimiausiems asmenims.

Jeigu į varžybas kažkokias važiuoju, tai kartu su šeima stengiuos. Pačioj pradžioj gal buvo šiek tiek, kad pykdavo, nes bėgiodavau vakarais, tai sako: „tu pareini ir išeini“. Sakau: „Gera, pasakei, išgirdau, tai darom kitaip, aš tada rytais geriau bėgiosiu, jūs miegat, tai kaip ir viskas, išsprendėm.“ (Benas, 35)

Čia, sakau, yra kvailas dalykas. Tu ten važiuoji į kelionę, tai gerai, žinokit, rytoj ryte turiu atsikelti anksčiau, nes man dar reikia prasibėgti, ir tada galim derintis, kur eisim, į muziejų ar kažką. (Jonas, 29)

Stipriai išreikšta atletiškoji tapatybė gali sukelti dviejų rūšių grėsmes: 1) persitreniravimą arba nerimą, kad per mažai treniruojesi arba nesitreniruoji; 2) vienpusiškos asmenybės atsiradimą, kai neturima kitų veiklų ar tapatybių (Horton and Mack 2000). Kitaip tariant, atletiškoji tapatybė visuomet turi savyje tam tikrą nesaugumo momentą, bijoma ją prarasti, negalėti sportuoti ar nepasiekti trokštamo rezultato. Visgi bėgikas mėgėjas, kurio visas laisvalaikis sukoncentruotas į sportą, rizikuoja patirti didelę krizę, jei kažkada jo susikurta tapatybė suežėtų dėl gautos traumos ar kitų problemų.

Rimtai sportuojant ir siekiant aukštų rezultatų, net gali iškilti grėsmė santykiams. Vienas tyrimo dalyvis pasakoja, kad praeityje siekęs įvykdyti normatyvus, kad patektų į tam tikrus čempionatus, o tai vėliau lėmė skyrybas su tuometine gyvenimo drauge. Tai tik įrodo, jog atletiškoji tapatybė gali užvaldyti kitas gyvenimo sritis ir turėti neigiamą įtaką sportuojančio asmens gyvenimui.

Ten tikrai buvo per daug skirta sportui. Nu, kaip, laiko atžvilgiu galbūt ten buvo viskas ir gerai, bet, matyt, aš per daug atsinešdavau to į santykius. Kad ir laisvalaikiu man viskas galvoj būdavo: kada bėgsiu, kaip bėgsiu, kada man pavalgyt. Aš tuo gyvenau, buvo man tik tai, tas rezultatas svarbu. Ir, matyt, ta įtampa vis tiek gaunasi, kad kitam persiteikia. Prabėgu – viskas, tada aš jau ramus būdavau tą dieną, jau man džin, treniruotė padaryta, aš tada jau galiu ten kažką daryti. Aišku, galbūt taip turėjo nutikti, kad paskui atrasčiau kitus žmones, tai, kaip sakau, jeigu taip paprastai, bėgimas daug davė, bet turbūt daug ir atėmė. (Eimantas, 41)

Daug sportuojantys tyrimo dalyviai pripažįsta, kad norint kažką pasiekti, reikia įdėti daug pastangų. Visgi visi tyrime dalyvavę bėgikai – dirbantys, todėl jiems tenka derinti treniruotes ne tik su šeiminiiais įsipareigojimais, bet ir darbu. Laiką šiame kontekste galima traktuoti kaip ekonominio kapitalo atmainą – norint daug ir intensyviai treniruotis reikia turėti laiko ir galėti juo laviruoti. Kadangi treniruočių efektyvumas tiesiogiai priklauso nuo gyvenime patiriamo streso kiekio, tyrimo dalyviai priversti balansuoti tarp skirtingų savo gyvenimo sričių ir kartais tiesiog sumažinti treniruočių apimtis.

Labai reikia suderinti su kitu stresu. Sportas – tai tiesiog dar vienas streso faktorius. Jeigu darbas būtų labai stressful ir ten kiekvieną savaitę sėdėčiau su daug visokių deadline'ų ir atsakomybių, manau, būtų sunkiau. Ir dabar darbe būna tokių intensyvesnių savaitinių, tai aš tada tą krūvį sporte sumažinu. Su drauge susipyksti irgi pasijaučia, tada negali pradėt daryt 4 val. treniruočių per dieną.

Ir tada reikia tai susitvarkyti ir pailsėti labiau. Vis tiek sportas nėra mano pirmas prioritetas – jis galbūt trečias ar ketvirtas, tiesiog jis labai malonus. (Jonas, 29)

Pasiruošimą maratonui bėgikai įvardija kaip dar vieną darbą, pabrėždami, jog ši veikla atima daug laiko ir pastangų. Į šią veiklą žvelgiama kaip į kažką, kam per dieną būtinai reikia rasti laiko. Tyrimo dalyviai priversti laviruoti tarp skirtingų savo tapatybių, kas atneša streso, o neretai tampa ir konfliktų priežastimi.

Kūnas kaip pozityvi ir negatyvi patirtis

Visiems tyrimo dalyviams itin svarbus santykis su savo kūnu. Bėgiojantys vyrai pozityviai vertina savo treniruotumą, kūno galimybes ir gerą fizinę formą. Kūnas jiems yra atletiškosios tapatybės raiškos bastionas, aplink kurį konstruojama savivertė ir santykis su aplinkiniais.

Smagu, kad aš tokių metų galiu užlipti į medį be kopėčių, užsokt ant šakos ir prisitraukti bei savo vaikams parodyti, kad aš galiu sportiškas būt. (Eimantas, 41)

Nors Bourdieu (1984) teorijoje dominuojančių klasių santykis su savo kūnu labiau estetiškas, o darbininkų klasių – instrumentinis, informantams jų kūnai tenkina abi šias sąlygas. Kūnas traktuojamas ir kaip instrumentas („galiu užlipti į medį“), ir kaip tam tikra įvaizdžio ir tapatybės dalis („galiu sportiškas būt“).

Visgi kūnas gali būti ne tik pozityvių patirčių šaltinis. Bėgimo metu kūnui tenka didelės apkrovos, todėl sportininkai neretai patiria traumų, kurių gydymas gali trukti ilgus mėnesius ar net metus. Įpratus aktyviai gyventi ir sportuoti, atsivėrusi tuštuma neigiamai veikia tyrimo dalyvių psichologinę sveikatą. Dalis tyrimo dalyvių negalėjamą bėgioti įvardija kaip sunkų, depresišką laikotarpį, kurio metu stokoja prasmės ir motyvacijos kažką veikti, kiti – atvirksčiai, stengiasi į viską žiūrėti pozityviai.

Nei tau kas nupjovė nei koją, nei susilaužė tu tą koją, arba net jeigu sulaužė, jinai gi vis tiek sugis. Vis tiek tu grįši, tau, nu, reikia. <...> Reikia, iš tikrųjų, mokytis to pozityvaus mąstymo... Čia, ir praktikuoti tai tada lengviau, ne tik bėgikui, bet kam, manau. (Rimas, 42)

Trauma – tai ne tik savo bėgikiškos tapatybės praradimas, bet ir daugybė laisvo laiko, su kuriuo tyrimo dalyviai nežino, ką daryti. Neretai, negalint bėgti, griebiamasi kitokios fizinės veiklos, kad gyvenime būtų palaikomas bent tam tikras fizinio aktyvumo lygis. Tyrimo dalyviai pripažįsta, jog Lietuvoje nėra lengva rasti sveikatos priežiūros specialistų, kurie suprastų sportuojančių asmenų poreikius. Dažnai susiduriama su gydytojais, kurie neturi darbo su sportinėmis traumomis patirties ir negali suteikti tinkamų paslaugų.

Nors ilgų distancijų bėgikai paprastai supranta savo kūną ir jo siunčiamus signalus geriau nei kiti žmonės, jie dažnai patiria traumas dėl nepakankamo dėmesio bendram fiziniam pasirėngimui ar persitreniravimo. Kadangi bėgikų socialinė tapatybė sukasi aplink tai, ką jie gali daryti, kūno siunčiami signalai kartais ignoruojami, vengiant prarasti formą (Shipway and Holloway 2016). Taigi atletiškoji tapatybė ir iš jos gaunami dividendai tampa svarbesni nei fizinė sveikata.

Tu matai, kaip yra sudėtinga rasti iš tikrųjų specialistus, kurie dirba su tuo ir toje aplinkoje. Tą užrašas „daktaras“ dar nieko nereiškia, kitą kartą nueini, ir ten pasako: „Tai jo, dabar tris mėnesius nebėgiok, maždaug pailsėsi.“ Visiškai nesupranta koncepto, kaip atrodo visokios, sakykim, tos kvailos mankštos, kurias reikėtų nuolat daryti, kad prevenciškai išvengtum traumos. (Valdas, 27)

Didesnę patirtį bėgimo lauke sukaupę sportininkai pripažįsta, jog kažkada natūraliai ateina laikas, kai rezultatai ima prastėti ir jau negali bėgioti tokiu greičiu kaip anksčiau. Senstant bėgikams tenka susitaikyti, kad kūnas jau nebėra toks ištvermingas, ir iš naujo rasti motyvacijos sportuoti. Bėgikai susiduria su amžiaus *habitus* (Tulle 2007), apibrėžiančiu, kaip senstantis bėgikas turi elgtis, kaip atrodyti ir kokią poziciją užimti visuomenėje. Amžiaus *habitus* neišvengiamai susijęs ir su pakitusiu atletiškosios tapatybės suvokimu: bėgikams tenka „su savim dirbti ir rasti to noro“, kai rezultatai prastėja ir kūnas nebėra toks greitas kaip anksčiau. Anot Bourdieu (1984; 115), individą ištinka „socialinis amžėjimas“ – kažkuriuo metu jis turi peržiūrėti savo tikslus, įvertinti savo šansus juos pasiekti ir susitaikyti su tuo, kad kai kurių dalykų gyvenime jis turės atsisakyti.

Kas pradėjo 30-ies bėgioti, jų rezultatai gerėja ir jiems faina. O, mes, kurie atėjome iš to ale profesionalnesnio bėgimo, mes turim susitaikyti, kad tie rezultatai krenta. Galbūt mes dar ir išliekam greitesni už tuos, kurie pradėjo vėliau bėgioti, bet motyvacijos atžvilgiu, jiems tai rezultatas kyla, o mum tai krenta. Mums jau reikia kažkaip vis dar su savim dirbti ir rasti to noro. (Eimantas, 41)

Nors bėgimą tyrimo dalyviai laiko reikšminga savo gyvenimo dalimi, darančia didelę įtaką jų gyvenimo būdai ir pasaulėžiūrai, pripažįsta, kad tai nėra itin sveikas sportas. Įvairios skausmo bei traumų patirtys, nors ir neprivertčia informantų atsisakyti bėgimo, tačiau leidžia pažvelgti į žalą kūnui, kurią jis gali sukelti. Tiesa, dauguma stengiasi protingai skirstyti krūvį ir klausyti savo kūno siunčiamų signalų.

Manau, kad kažkiek žalos duoda. Ateity, senatvėj gal daugiau su sąnariais bus problemų. Bet taip ir bandai prisiziūrėt, tuos vitaminus geri papildomai iš karto nuo sąnarių, ne tada, kai jau skauda, o visą laiką. (Benas, 35)

Būdamas dar ganėtinai jauno amžiaus tiriamasis reflektuoja senatvės patirtį ir ganėtinai kritiškai žiūri į bėgimą. Norima patirti bėgimo naudą, kaip įmanoma labiau sumažinti žalą („vitaminus geri papildomai“) ir nepatirti senatvėje sporto sukulto šalutinio poveikio. Tai rodo ir tam tikrą savo kūno ribotumo suvokimą, kai pasveriamas tiek sporto nauda, tiek ilgalaikė žala.

Bendruomenės svarba ir vietinių renginių kultūros kritika

Neretai pasikeitus gyvenimo būdai smarkiai pasikeičia ir bėgiko socialinis ratas – nerandama bendrų veiklų su senais draugais. Tai ypač atsiskleidžia kalbant apie žalingų įpročių atsisakymą, kas neretai tampa nutrūkusių santykių priežastimi.

Tie seni draugai vartojo alkoholį arba rūkė. Kai tu pradedi kažką daryti su kitais žmonėmis, kurie tokiais dalykais neužsiima, tai tų senų draugysčių, bendrysčių nelieta. (Gediminas, 41)

Bourdieu (1984) teigimu, socialinė tapatybė apibrėžiama ir įtvirtinama remiantis skirtumais. Šiuo atveju nesportuojantys žmonės tampa „kitu“, kuris leidžia apibrėžti savo tapatybę. Anot Richardo Shipway'aus ir Ivano Joneso, socialinė tapatybė suteikia individui jausmą, kad jis priklauso bendruomenei, leidžia kurti ryšį su kitais tos bendruomenės nariais ir padidina savivertę (Shipway and Jones 2007). Dauguma tyrimo dalyvių bėgikų bendruomenę įvardija kaip vieną kertinių dalykų, padedančių siekti rezultato ir patenkinti socialinius poreikius. Dalis informantų priklauso bėgimo klubams, turi trenerius ir platų sportuojančių pažįstamų ratą.

Net keletas tyrimo dalyvių išskyrė skirtingą plento (angl. *road*) ir bekelės (angl. *trail*) bėgimo bendruomenių dinamiką. Bekelės bėgimo bendruomenė vadinama draugiškesne ir labiau palaikančia, o plento – ganėtinai konkurencinga, uždara. Dalis tyrimo dalyvių dalyvauja tiek bekelės, tiek plento bėgimo varžybose, todėl gali palyginti savo patirtis. Dauguma anksčiau aptartų tyrimų kalba apie plento bėgikus, tačiau esama ir atskiroms bėgimo rūšims skirtos literatūros (Cubizolles et al. 2018). Bekelės bėgimas nėra taip stipriai orientuotas į įvairias bėgimo metrikas, kas iš dalies tikriausiai lemia ir mažesnę konkurencingumą. Negana to, bekelės bėgimo mėgėjų Lietuvoje gerokai mažiau nei plento, o tai leidžia paaiškinti glaudesnę bendruomenės ryšį.

Trailo bėgimo bendruomenė man yra kažkas nerealus. Aš neįsivaizduoju ten konkurencijos tokios, kad kažkas pavydėtų ar panašiai. Plento bėgime tas žiauriai jaučiasi. Yra bėgikų, kurie ten, kaip sakoma, „elitas“. Tai pažiūri į tave prie starto linijos ir iškart iš veidų matosi: „Ko tu čia stovi prie manęs? Aš vis tiek greitesnis už tave.“ (Vytautas, 39)

Šiuo atveju galima teigti, kad bėgikas vienu metu veikia dviejuose skirtinguose bėgimo laukuose, pasižyminčiuose skirtingomis taisyklėmis ir pritraukiančiuose skirtingus žaidėjus. Vadinasi, skiriasi ir tame lauke disponuojamo sportinio kapitalo sudėtis, nes varžytis bekelėje ir plente reikia skirtingų įgūdžių.

Tiesa, čia reikėtų pažymėti ir kitą išryškėjusį, Lietuvos bėgikų bendruomenei būdingą, fenomeną – ganėtinai aukštą kritiškumo laipsnį vietiniams bėgimo renginiams. „Maratono turizmas“ bėgimo pasaulyje itin paplitęs reiškiny (Chen 2023) – keliavimas į kitus miestus ar šalis dalyvauti varžybose – dažniausiai suvokiamas kaip tam tikra ilgų distancijų bėgiko „karjeros evoliucija“. Kadangi didesnė dalis informantų yra dalyvavę varžybose užsienio šalyse, jie gali palyginti bėgimo renginių lygį ir bendrą kultūrą. Tyrimo dalyviai dalyvauja maratonuose ne tik kaimyninėse šalyse, bet ir Vakarų Europoje ar net kituose žemynuose.

Informantai akcentavo prastą lietuviškų renginių kokybę, dideles startinių mokesčių kainas ir mažą žiūrovų palaikymą. Vakarų šalyse atliktuose bėgimo tyrimuose toks kritiškumas savo gimtosios šalies bėgimo renginiams neišryškėja. Galima spekuliuoti, jog tai lemia senesnės bėgimo tradicijos ir didesnė renginių įvairovė. Lietuviai mėgėjai dažniausiai dalyvauja didžiųjų maratonų renginiuose užsienyje, kurie pasižymi dideliu dalyvių skaičiumi, todėl tokių renginių sukuriama „įvykis“ palieka didesnę įspūdį.

Kaimynėje Lenkijoje žymiai geresni tie renginiai. Aš net nežinau, kad ten pigesni tie dalyvių paketai. Bet ir ta publika, tie žmonės, tos ovacijos, tai skiriasi labai žiauriai nuo mūsų. (Gediminas, 41)

Manau, kad Lietuva šiek tiek atsilieka nuo kitų šalių, kiek tas sportas populiarėjo pasaulyje. Jei lygin-tumėm su kitais Europos miestais, tai Vilnius tikrai yra mažiau išsivystęs. Manau, Vilniaus marat-onas daug atsilieka nuo kitų didžiųjų pasaulinių maratonų. Aš jį laikyčiau vienu silpnusių, nes nėra didelio palaikymo ir sunku surinkti žmonių, o pats palaikymas yra labai menkas palyginus su kitais maratonais. Pavyzdžiui, gali atvažiuoti vidutinio lygio lenkas ir laimėti maratoną. (Valdas, 27)

Nors Lietuvos bėgimo renginių kokybė ir kritikuojama, tačiau tyrimo dalyviai pažymi, kad metams bėgant situacija gerėja. Į bėgimo lauką kasmet ateinant daugybei naujų bėgikų, didėja renginių masiškumas, žiūrovų palaikymas, gerėja atmosfera. Visgi patys informantai supranta, jog lyginti didžiųjų Europos sostinių – Paryžiaus, Londono ar Berlyno – maratonus, kasmet sutraukiančius daugiau nei 50 tūkst. dalyvių, su Lietuvos maratonais ne visai sąžininga. Dalyvavus maratone užsienyje, padidėja reiklumas vietiniams renginiams, tai tampa vienu iš kriterijų, skiriančių pradedantįjį bėgiką nuo patyrusio. Dalyvavimas bėgimo renginiuose už-sienyje rodo, jog bėgikai disponuoja tam tikru ekonominiu kapitalu, kuris leidžia jiems įgauti pranašumą bėgimo lauke. Šiuo atveju jų klasės *habitus* sąveikauja su ekonominiu ir kultūriniu kapitalu, leidžiančiu jiems varžytis ir kaupti simbolinį kapitalą.

Išvados

Nors Bourdieu *habitus*, lauko ir kapitalo sąvokos padeda atskleisti, kas lemia tam tikrus in-divido pasirinkimus bėgimo lauke, visgi jo klasinė skirtis ne iki galo tinka paaiškinti šiuolaikinio mėgėjiško sporto fenomeną. Bourdieu teigimu, dominuojančios klasės sportuoja dėl sveikatos, renkasi fizinės veiklas, kuriose nėra kontakto, ir vengia komandinių sporto šakų. Visgi šiuolai-kiniai tyrimai rodo, kad mėgėjiškas sportas, rezultatų siekimas ir sporto „profesionalėjimas“ tapo neatsiejamu vidurinės ir aukštesnės klasių laisvalaikio dalimi.

1976 m. įvyko pirmasis Paryžiaus maratonas. Tiesa, tuo laikotarpiu bėgimas dar neužėmė svarbių pozicijų visuomenėje ir nebuvo tapęs sporto sociologijos objektu. Prancūzų sociologai į bėgimo populiarėjimą atkreipė dėmesį 1982 m. (Cubizolles et al. 2018) – taigi praėjus vos keleriems metams po Bourdieu *La Distinction* pasirodymo (1979). Jau tada dalyvavimas ma-ratono lauke įvardijamas kaip asmeninių ribų tikrinimas, asmeninis projektas, savirealizacijos šaltinis, ir pabrėžiama gili visuomenės transformacija. Visgi Bourdieu ekonominio, kultūrinio ir simbolinio kapitalo sąvokos aktualios ir šiandien, jos atskleidžia, kaip vyksta varžymasis dėl pozicijos tam tikrame žaidime. Sportinis kapitalas, būdamas kultūrinio kapitalo atmaina, veikia kaip įgūdžiai ir žinios, kurios leidžia bėgikui konkuruoti bėgimo lauke. Kuo to sportinio ka-pitalo daugiau, tuo labiau individas suauga su atletiška tapatybe ir patiria didesnį praradimo jausmą, kai tai tapatybei iškyla grėsmė.

Nors moterų bėgimo lauke sparčiai daugėja, Lietuvoje bėgiojančių vyrų vis dar yra gerokai daugiau. Lyties *habitus* lemia, kad sportas siejamas su vyrais ir vyriškumu ir tampa erdve tam vyriškumui išreikšti. Vyrų varžydamiesi siekia sukaupti simbolinį kapitalą, bet kartu jie yra nuolat apimti nesaugumo, kad negalės atliepti jų lyčiai keliamų lūkesčių, jausmo. Maratono įveikimo faktas šiuolaikinėje visuomenėje tapo socialinės klasės *habitus* atspindinčiu reiškiniu. Simbolinis kapitalas pasireiškia ne tik bėgimo lauke, bet ir už jo ribų – kaip klasinės tapatybės dalis.

Literatūra

- Allen Collinson, Jacquelyn; Hockey, John. 2007. „‘Working Out’ Identity: Distance Runners and the Management of Disrupted Identity“, *Leisure Studies* 26 (4): 381–398. <https://doi.org/10.1080/02614360601053384>
- Anderson, Eric. 2008. „I Used to Think Women Were Weak”: Orthodox Masculinity, Gender Segregation, and Sport“, *Sociological Forum* 23 (2): 257–280. <https://doi.org/10.1111/j.1573-7861.2008.00058.x>
- Atkinson, Michael. 2008. „Triathlon, suffering and exciting significance“, *Leisure Studies* 27 (2): 165–180. <https://doi.org/10.1080/02614360801902216>
- Bourdieu, Pierre. 1977. *Outline of a Theory of Practice* (translated by Richard Nice). Cambridge: Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511812507>
- Bourdieu, Pierre. 1984. *Distinction: A Social Critique of the Judgement of Taste*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Bourdieu, Pierre. 1988. „Program for a Sociology of Sport“, *Sociology of Sport Journal* 5 (2): 153–161. <https://doi.org/10.1123/ssj.5.2.153>
- Bourdieu, Pierre. 1993. *The Field of Cultural Production: Essays on Art and Literature* (edited by Randal Johnson). New York, NY: Columbia University Press.
- Bourdieu, Pierre; Wacquant, Loïc J. D. 2003. *Ivadas į refleksyviąją sociologiją*. Vilnius: Baltos lankos.
- Carney, Abby. 2023. „Don’t Forget: The Back of the Pack Deserves Your Support, Too“, *Runner’s World.com*, 2023-10-31. <https://www.runnersworld.com/news/a45684752/how-to-support-the-back-of-the-pack/>
- Chen, Chin-Kuang. 2023. „Value co-creation in sport tourism: The practices of international participants in a tourism running event“, *The Journal of Sport Tourism* 27 (2): 139–159. <https://doi.org/10.1080/14775085.2023.2186928>
- Cubizolles, Sylvain; Baron, Bertrand; Lacroix, Éric. 2018. „Undertaking long-distance running: Thirty years of studies on the sociology of sport in France“, *Loisir et Société* 41 (3): 333–350. <https://doi.org/10.1080/07053436.2018.1545403>
- Emeka, Lloyd; Meijen, Carla. 2023. „‘Pushing through the pain cave’: Lived experiences of pain tolerance in male ultra-marathon runners“, *Sport & Exercise Psychology Review* 18 (2): 40–54. <https://doi.org/10.53841/bpssepr.2023.18.2.40>
- Gross, Toomas. 2020. „Running for Success: Marathon Boom and Middle-Class Bodies in Estonia“, *East European Politics and Societies* 34 (2): 441–463. <https://doi.org/10.1177/0888325419842194>
- Gross, Toomas. 2023. „‘Some People Smoke and Drink, I Run’: Addiction to Running through an Ethnographic Lens“, *Leisure Sciences* 45 (7): 647–664. <https://doi.org/10.1080/01490400.2021.1877583>
- Haberman, Aaron L. 2017. „Thousands of Solitary Runners Come Together: Individualism and Communitarianism in the 1970s Running Boom“, *Journal of Sport History* 44 (1): 35–49. <https://doi.org/10.5406/jsporthistory.44.1.0035>
- Hanold, Maylon T. 2010. „Beyond the Marathon: (De)Construction of Female Ultrarunning Bodies“, *Sociology of Sport Journal* 27 (2): 160–177. <https://doi.org/10.1123/ssj.27.2.160>
- Horton, Robert S.; Mack, Diane E. 2000. „Athletic Identity in Marathon Runners: Functional Focus or Dysfunctional Commitment“, *Journal of Sport Behavior* 23 (2): 101–119.
- Jackson, Ashawnta. 2022. „Professional Running: the Nineteenth Century’s Dirtiest Sport“, *Daily from JSTOR*, 2022-05-22. Internet: <https://daily.jstor.org/professional-running-the-nineteenth-century-s-dirtiest-sport/>

- Jones, Ian. 2017. „‘He’s still the winner in my mind’: Maintaining the collective identity in sport through social creativity and group affirmation“, *Journal of Consumer Culture* 17 (2): 303–320. <https://doi.org/10.1177/1469540515590479>
- Karalius, Mažvydas. 2018. „Moteriškas habitus „štangos“ sporte: lytis ir simbolinis dominavimas“, *Sociologija. Mintis ir veiksmas* 42 (01): 73–101. <https://doi.org/10.15388/SocMintVei.2018.12168>
- Karanauskienė, Diana; Kardelis, Kęstutis; Šukys, Saulius. 2004. „Sportinio identiteto kaip tiriamojo konstrukto metodologiniai ypatumai“, *Sporto mokslas* 38 (4): 17–21.
- Kazimierczak, Marek; Dąbrowska, Agata; Adamczewska, Katarzyna; Malchrowicz-Moško, Ewa. 2019. „The Impact of Modern Ultramarathons on Shaping the Social Identity of Runners. The Case Study of Karkonosze Winter Ultramarathon“, *International Journal of Environmental Research and Public Health* 17 (1): 116. <https://doi.org/10.3390/ijerph17010116>
- Lev, Assaf; Zach, Sima. 2018. „Running between the raindrops: Running marathons and the potential to put marriage in jeopardy“, *International Review for the Sociology of Sport* 55 (5): 509–525. <https://doi.org/10.1177/1012690218813803>
- Maratonai.lt. <https://www.maratonai.lt/apzvalgos/2023m-apzvalga/>
- Nielsen, Glen; Grønfeldt, Vivian; Toftegaard-Støckel, Jan; Andersen, Lars Bo. 2012. „Predisposed to participate? The influence of family socio-economic background on children’s sports participation and daily amount of physical activity“, *Sport in Society* 15 (1): 1–27. <https://doi.org/10.1080/03031853.2011.625271>
- Nilson, Finn; Lundkvist, Erik; Wagnsson, Stefan; Gustafsson, Henrik. 2019. „Has the second ‘running boom’ democratized running? A study on the sociodemographic characteristics of finishers at the world’s largest half marathon“, *Sport in Society* 24 (4): 659–669. <https://doi.org/10.1080/17430437.2019.1703687>
- Noble, Greg; Watkins, Megan. 2003. „So, how did Bourdieu learn to play tennis? Habitus, consciousness and habituation“, *Cultural Studies* 17(3–4): 520–539. <https://doi.org/10.1080/0950238032000083926>
- Rasquinha, Allison M.; Cardinal, Bradley J. 2017. „Association of athletic identity by competitive sport level and cultural popularity“, *Journal of Sport Behavior* 40 (2): 191–203.
- Robertson, Steve. 2003. „‘If I let a goal in, I’ll get beat up’: contradictions in masculinity, sport and health“, *Health Education Research* 18 (6): 706–716. <https://doi.org/10.1093/her/cyf054>
- Robinson, Richard; Patterson, Ian; Axelsen, Megan. 2014. „The “Loneliness of the Long-Distance Runner” No More: Marathons and Social Worlds“, *Journal of Leisure Research* 46: (4): 375–394. <https://doi.org/10.1080/00222216.2014.11950333>
- Shipway, Richard; Jones, Ian. 2007. „Running away from home: Understanding visitor experiences and behaviour at sport tourism events“, *The International Journal of Tourism Research* 9 (5): 373–383. <https://doi.org/10.1002/jtr.641>
- Shipway, Richard; Holloway, Immy; Jones, Ian. 2013. „Organisations, practices, actors, and events: Exploring inside the distance running social world“, *International Review for the Sociology of Sport* 48 (3): 259–276. <https://doi.org/10.1177/1012690212442135>
- Shipway, Richard; Holloway, Immy. 2016. „Health and the running body: Notes from an ethnography“, *International Review for the Sociology of Sport* 51 (1): 78–96. <https://doi.org/10.1177/1012690213509807>
- Smith, Stuart. L. 2000. „British Nonelite Road Running and Masculinity: A Case of “Running Repairs”?,“ *Men and Masculinities* 3 (2): 187–208. <https://doi.org/10.1177/1097184X00003002004>
- Stebbins, Robert A. 1992. *Amateurs, Professionals and Serious Leisure*. Montreal: McGill-Queen’s University Press. <https://doi.org/10.1515/9780773563346>
- Stempel, Carl. 2018. „Sport, Social Class, and Cultural Capital: Building on Bourdieu and His Critics“, *OSF Preprints*. <https://doi.org/10.31219/osf.io/5np83>

- Sui, Wenjie; Yang, Jiangwei. 2023. „Running middle-class-marathon craze in transforming period of China“, *Sport in Society* 26 (5): 745–756. <https://doi.org/10.1080/17430437.2022.2054337>
- Tulle, Emmanuelle. 2007. „Running to Run: Embodiment, Structure and Agency amongst Veteran Elite Runners“, *Sociology* 41 (2): 329–346. <https://doi.org/10.1177/0038038507074978>
- Woodward, Kath. 2008. „Hanging out and hanging about: Insider/outsider research in the sport of boxing“, *Ethnography* 9 (4): 536–560. <https://doi.org/10.1177/1466138108096991>
- Young, Kevin; White, Philip; McTeer, William. 1994. „Body Talk: Male Athletes Reflect on Sport, Injury, and Pain“, *Sociology of Sport Journal* 11 (2): 175–194. <https://doi.org/10.1123/ssj.11.2.175>